

ЎЗБЕКИСТОНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛ МУЛКНИ ХИМОЯ ҚИЛИШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Сатторов Санжар Тўлқинбой ўғли

мустақил изланувчи

Аннотация. *Жаҳон мамлакатларининг глобаллашуви жараёнида Ўзбекистонда иқтисодий эҳтиш ва модернизация қилиш йўлидаги изчил ҳаракатларни кучайтириш, уларни янги, янада юқори босқичга кўтариш устивор вазифа қилиб белгиланган. Бу вазифаларнинг ижросини сўзсиз таъминлаш пироварида ватанимиз тараққиётини янада юксалтириш ва халқимиз фаровонлигини оширишга қаратилган бўлиб, бунда ҳал қилувчи омил сифатида интеллектуал мулк муҳим аҳамият касб этмоқда.*

Калит сўзлар: *ташкилий ва иқтисодий жиҳатлар; товар белгисини ҳимоя қилиш; интеллектуал мулк объектлари.*

Мамлакатимизда кейинги уч-тўрт йилда умуммиллий бойликнинг ажралмас қисми ҳисобланган интеллектуал инсон капитали ривожига катта эътибор қаратилмоқда. Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш ва бандлигини таъминлаш, инсон саломатлигини муҳофаза қилиш, оилавий муносабатларни яхшилаш, маҳалла институтлари фаолиятини такомиллаштириш ҳамда таълим-тарбия тизимидаги туб бурилишлар шулар жумласидандир. Инсон капитали-бу инсонда жамланган қобилият, малака ва мақсадлар захираси бўлиб, ҳар қандай мамлакат ва давлат иқтисодиётининг жаҳон бозорида рақобатдордошлигини таъминловчи, давлат бошқаруви, қонунчилик ва ижро органлари фаолиятига кучли таъсир қурсатувчи омилдир. Тинчлик-осойишталик, она ва бола саломатлигига йуналтирилган кучли давлат ижтимоий ҳимоя сиёсати, оиладаги соғлом муҳит, аҳолининг мактабгача таълим, мактаб ва бошқа таълим турларини узида мужассамлаштирган узлуксиз таълим-тарбия тизим билан камраб олиниши ва уларнинг сифат ва самарадорлиги шулар жумласидандир. Юқоридаги таҳлиллар инсон капиталига асосланган инновацион иқтисодий шакллантиришда илм-фан ва таълимга бош устивор йуналиш сифатида қараш, соҳалар ташкил этувчилари (фан, олий таълим ва ишлб чикариш) интеграциялашувини чуқурлаштириш, инвестицион жараёнларни янада жадаллаштириш ва инновацион муҳитни яратиш, илмий-тадқиқотлар натижадорлигини ошириш ва яратувчанликни рағбатлантириш мақсадлигини қурсатади. Бунда

академик фан, олий таълимдаги мавжуд салохиятдан самарали фойдаланиш, сохалар ташкил этувчиларининг тугал интеграциялашуви, сохалараро ички ва ташки интеграциялашув билан инновацион бошқарув ва инновацион ишлаб чиқариш қобилиятига эга булган кадрлар тайёрланишига эришиш енгиллашади. Соха ва фан йуналишларида инновациялар яратиш ва уларнинг кенг жорий этилиши учун ташкил этувчиларининг интеграциялашуви шериклар хар бирининг куйидаги мақсадларга эришишини назарда тутлади:

- инновацияларни яратиш ва ишлаб чиқаришга жорий этишда шериклар ресурс ва бошқа имкониятларидан самарали фойдаланиб, ўз салохиятини ошириши;

- интеграциялашган тузилманинг инвестициявий жозибадорлигидан фойдаланган холда учинчи томоннинг молиявий ва бошқа ресурсларига эга булишининг таъминлаши.

Жахон бозорида товарлар ва хизматлар уртасида рақобат тобора кучайиб бораётган бир шароитда ривожланаётган мамлакатлар иқтисодиётини инновацион ривожлантириш технологик жихатдан ортда қолишни имкон қадар қисқартириш ва рақобатбардошликни таъминлашнинг деярли ягона йули ҳисобланади. Хар қандай давлатнинг инновацион тараққиётдаги муваффақияти қуп жихатдан унинг инновациялар соҳасида давлат сиёсатини нечоғлик самарали олиб бориши ҳамда инсон капиталини сифатли шакллантиришига боғлиқ [7.1].

Давлат рақобат қўмитаси маълумотларига кўра, сўнгги 5 йил ичида интеллектуал мулк соҳасидаги адолақиз рақобат тўғрисидаги шикоятлар оқими 7 баробардан кўпроқ ошди. Судларда муаллифлик ҳуқуқи егаларининг даъволарини кўриб чиқиш натижалари шуни кўрсатадики, миллий ишлаб чиқарувчи мақоми судланувчи учун қатта афзаллик ҳисобланади. Бундан ташқари, ишлаб чиқариш хар доим ҳам ўзлаштиришнинг якуний мақсади емас. Товар савдоси - қонунчиликдаги "бўшлиқлар" ва ҳуқуқни муҳофаза қилишнинг паст даражаси туфайли бошқа одамларнинг брендларини тортиб олиш-қоидалар бўйича ўйнайдиган импортчилар ва миллий ишлаб чиқарувчиларга зарар етказилади.

Ўзбекистонда интеллектуал мулкнинг паст қиймати нима учун бу ерда patent тролларининг ҳаракатларидан азият чекаётган хорижий савдо белгилари еканлигини тушунтиради. Технологиялар, инвестициялар ва normal ташқи савдо алоқалари кириб келишидан манфаатдор бўлган республика учун нима учун бу ёмон еканлигини айтиш шарт емас.

Бугунги кунда Ўзбекистонда кенг қамровли ислохотлар амалга оширилмоқда: ёндашувлар ўзгармоқда, янги механизмлар яратилмоқда, сиёсат ва иқтисодиётда инқилобий қарорлар қабул қилинмоқда. Президент Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан амалга оширилаётган жараёнларнинг натижаси кўп миллиард долларлик ташқи иқтисодий келишувлардир. Ва уларни амалга оширишнинг мажбурий шартларидан бири интеллектуал мулкни ҳимоя қилишни таъминлашдир.

Ўзбекистон бу муаммога дуч келган биринчи ва охириги мамлакат бўлмайти. Аммо унга қандай муносабатда бўлишини тушуниш учун сиз сабабларни билишингиз керак.

Ўзбекистонда интеллектуал мулк ҳуқуқи Конституция, фуқаролик кодекси, "товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиқиши тўғрисидаги апелляциялар тўғрисида" ги қонун ва бошқа қатор қонуности ҳужжатлари билан ҳимоя қилинади. Ваколатли давлат органи-интеллектуал мулк агентлиги (АИС) зиммасига янги товар белгиларини роъ йхатдан оъ тказишда мавжуд ҳуқуқлар бузилишининг олдини олиш вазифаси юклатилади. Хусусан, АИС апелляция Кенгаши, агар муаллифлик ҳуқуқи егасидан тегишли ариза олган бўлса, таниқли товар белгиси масаласини ҳам кўриб чиқади.

2007 йил сентябр ойида Давлат рақобат кўмитасининг саъй-ҳаракатларисиз товар белгиси тўғрисидаги қонунда 32-1 "таниқли товар белгиси" ва 32-2 "таниқли товар белгисини ҳуқуқий ҳимоя қилиш" моддалари пайдо бўлди, улар Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ҳуқуқий ҳимояга ега бўлмаган белгиларни ҳимоя қилади. ишлатилган ва Ўзбекистондаги тегишли истеъмолчилар орасида кенг танилган. Тўлиқ айтганда, "кенг танилган" иборасида хато топиш мумкин, чунки "кенглик" учун қонуний белгиланган мезонлар мавжуд емас ва шунинг учун манипуляция учун маълум бир майдон мавжуд. Қоидаларида савдо белгиси Шухрат даражасига ҳеч ишора бор нима учун балки, деб [1] йўлланмалар. Бироқ, бу бизнинг енг катта муаммомиз емас.

ХУЛОСА

Жахон ҳамжамиятидаги бирор бир мамлакат капиталсиз ривожлана олмайди. Олдинга интилиш учун инсоният ресурсларни ишга солиши лозим.

Капитал табиий (ер ости ва усти бойликлари), инфратузилмавий (бино-иншоотлар, йуллар, бошқа турфа объектлар) ҳамда инсон капитали қуринишида булади.

Инсон капитали фақат интеллектуал катлам ва интеллегиенциядан иборат эмас. Бу тушунчага одамларнинг туриш-турмуши, саломатлиги, кайфияти, орзу-интилишлари, бир-бирига булган муносабати ҳам кириб кетади. Инсон капиталини юзага чиқариш икки жихатга боглик. Биринчиси, биологик омил. Миллат характеридаги баъзи хусусиятлар наслдан-наслга утиши фанда исботланган. Биз буюк комусий олимларнинг авлодимиз, бу эса ўзбек халкининг генетикаси инсон капитали учун мустахкам асос була олишини англатади. Иккинчи омилга мамлакатда руй бераётган жараёнлар — таълим сифати, илмий салохият, согликни саклаш тизимидаги ижобий узгаришлар ва бошқа индикаторларни киритиш мумкин [7.3].

Ўзбекистон ислохотларни изчил давом эттириб, ун беш-йигирма йилдан ичида Жануби-Шаркий Осиё мамлакатларига етиб олиши мумкин. Бизга мамлакатни инновацион тараккиёт йулига олиб чиқа оладиган ракобатбардош кадрлар, сифатли таълим берувчи олий укув юртлари, замон билан хамнафас илм-фан тизими керак. Ўзбекистон мана шу сохаларга салмокли инвестиция киритиш оркали инсон капиталини юксалтириши мумкин. Хеч нарса уз-узидан булиб колмайди. Мамлакатимизда яхши олимлар куپайиши учун олий таълим тизимини кучайтириш, илмий кадрларни муносиб рағбатлантириш, уларга стимул яратиб бериш зарур. Ўзбекистонда янгича фикрлайдиган мутахассислар катлами юзага келмагунича инсон капитали ривожланмайди.

АДАБИЁТЛАР РУЙХАТИ:

1. Қаримов И.А. Асосий вазифамиз-ватанимиз тараккиёти ва х,алкимиз фа-ровонлигини янада юксалтиришдир. Тошкент: "Ўзбекистон", 2010
2. Ўзбекистон Республикаси "Бухгалтерия х,исоби туғрисида"ги Қонуни. 1996 йил 30 август.
3. Ўзбекистон Республикаси Фукаролик кодекси: (2011 йил 1 июлигача булган узгариш ва кушимчалар билан) Рамий нашр - Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. -Т.: "Адолат", 2011 й. 8-Боб, 97-модда. 59-боб 1031-модда.
4. Ўзбекистон Республикасининг Солик кодекси. УзР 25.12.2007 й. УРҚ-136-сон қонуни билан тасдиқланган. 2008 йил 1 январдан эътиборан кучга кирган. 22- модда.

5. "Номоддий активлар" 7-сон БХМС, Узбекистон Республикаси Молия ва-зирлигининг 2005 йил 25 мартдаги 35-сонли буйруги билан тасдиқланган.

6. "Интеллектуал мулк объектларини аниқлаш ва бах,олаш тартиби туғрисидаги" Низом, Узбекистон Республикаси Давлат мулки кумитасининг 2009 йил 22 апрел 01/19-18/08-сонли қарори билан тасдиқланган.

7. "Бухгалтерия баланси". Узбекистон Республикаси Бухгалтерия ҳисоби миллий стандарти (15-сон БХМС). УРМВ 2003 йил 12-мартдаги 45-сон буйруги билан тасдиқланган. Узбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2003 йил 20 мартда 1226-сон билан руйх,атдан утказилган.

